

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т.Г.Шевченка

**Кафедра педагогіки і методики викладання історії та
суспільних дисциплін**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Завідувач кафедри

(підпис)

Тамара Янченко

(прізвище та ініціали)

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ОСВІТИ ТА ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ

Освітня програма «Освітні, педагогічні науки»

Третій рівень вищої освіти

2024 – 2025 навчальний рік

Робочу програму розглянуто та схвалено на засіданні кафедри педагогіки і методики викладання історії та суспільних дисциплін
(назва кафедри)

Протокол № 1 від «30» серпня 2024 року.

Розробники: Зайченко Наталія Іванівна, доктор пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи та освітніх і педагогічних наук Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка

Мова навчання – українська.

Мета навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни *«Історія та теорія освіти та педагогічної науки»* є формування у здобувачів освітнього ступеня «доктор філософії» компетентностей щодо визначення історичних і сучасних тенденцій розвитку освіти та педагогічної науки, розуміння закономірностей розвитку освіти в історично-цивілізаційному поступі українського народу та інших народів світу.

Завдання навчальної дисципліни:

- формування розуміння сутності основних категорій педагогічної науки та її теоретико-методологічних засад;
- формування компетентностей щодо визначення історичних віх і періодів розвитку освіти та педагогічної науки;
- засвоєння знань про історичні та модерні педагогічні концепції, про значення педагогічної спадщини та діяльності видатних постатей в історії освіти та педагогіки.

«Історія та теорія освіти та педагогічної науки» є обов'язковим освітнім компонентом. Вивчення дисципліни сприяє процесу засвоєння знань щодо історичних тенденцій розвитку класичної, реформаторської, сучасної педагогіки; актуальних проблем освіти та педагогічної науки; теоретико-методологічних засад педагогічної науки.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є історія та теорія освіти та педагогічної науки.

Програма навчальної дисципліни складається з таких змістових модулів:

1. Історія освіти та педагогічної науки.
2. Теорія освіти та педагогічної науки.

Обсяг дисципліни

	Денна форма
Кількість кредитів ECTS	3
Кількість годин:	90
- лекції	14
- практичні / семінарські	16
- лабораторні	-
- індивідуальні завдання	-
- самостійна робота студента	60

Статус навчальної дисципліни – обов'язкова

(обов'язкова / вільного вибору)

Передумови для вивчення дисципліни. Міждисциплінарні зв'язки з такими навчальними дисциплінами: «Сучасні теорії пізнання», «Організація науково-дослідної роботи», «Теоретичні засади організації освітнього процесу у ЗВО»,

«Сучасні інформаційні технології у наукових дослідженнях», «Методологія дослідження з освітніх, педагогічних наук».

Очікувані результати навчання

Загальні та фахові компетентності, що формуються у процесі вивчення дисципліни «Історія та теорія освіти та педагогічної науки»:

ЗК 1. Здатність до критичного й абстрактного мислення, формування системного наукового світогляду та загального культурного світогляду.

ЗК 2. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел, здатність до використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК 3. Здатність виявляти та вирішувати проблеми, здатність генерувати й обґрунтовувати ідеї та концептуальні положення.

ЗК 4. Здатність розробляти проєкти, здатність застосовувати кращі практики та інноваційні ідеї у професійній діяльності.

ФК 1. Здатність до оволодіння та розуміння наукових знань за спеціальністю 011 Освітні, педагогічні науки, за якою здобувач проводить дослідження, зокрема засвоєння основних теоретичних концепцій, проблем теорії та практики педагогіки, історії розвитку та сучасного стану педагогічної науки й освіти, актуальних тенденцій освітньої політики в Україні та за кордоном, здатність порівнювати тенденції розвитку вітчизняних і зарубіжних освітніх систем і процесів, уміння визначати, формулювати та використовувати наукову педагогічну термінологію.

ФК 2. Здатність виявляти, ставити та вирішувати дослідницькі теоретичні та прикладні задачі у сфері освітніх, педагогічних наук, забезпечувати якість виконуваних досліджень.

ФК 3. Здатність спланувати, обґрунтувати та виконати дослідницький проєкт.

ФК 4. Здатність доцільно обирати та застосовувати сучасну методологію, методи й інструменти організації досліджень з освітніх, педагогічних наук для аналізу та синтезу складних систем, процесів і явищ відповідно до предмета дослідження.

ФК 5. Здатність проаналізувати та узагальнити результати дослідницького проєкту, презентувати та оприлюднити їх відповідно до національних і міжнародних стандартів у вигляді доповіді, статті, звіту, дисертації або в іншій формі.

ФК 6. Здатність до історико-педагогічного аналізу, до опрацювання джерельної бази дослідження; здатність адаптовувати та екстраполювати педагогічні ідеї в освітній простір, використовувати сучасні методологічні підходи в осмисленні історико-педагогічних явищ і процесів.

ФК 7. Здатність до аналізу, оцінювання та співставлення існуючих освітніх систем, процесів, явищ, технологій у вітчизняній і зарубіжній педагогіці.

ФК 8. Здатність дотримуватись принципів академічної доброчесності та професійної етики в наукових дослідженнях і в науково-педагогічній діяльності.

ФК 9. Здатність планувати освітній процес, розробляти й оновлювати освітні програми, програми та силабуси навчальних дисциплін і методичні матеріали до них.

ФК 10. Здатність організовувати освітній процес у вищій школі, реалізувати викладацьку діяльність, проводити навчальні заняття, використовувати інноваційні технології та забезпечувати досягнення запланованих результатів навчання з урахуванням індивідуальних особливостей і потреб здобувачів освіти, здійснювати консультування здобувачів освіти, здатність здійснювати індивідуальний супровід студента під час навчання, прогнозувати й оцінювати результати освітнього процесу.

Навчальна дисципліна сприятиме досягненню таких ***програмних результатів навчання:***

РН 2. Критично осмислювати знання про концептуальні засади, цілі, завдання, принципи функціонування освіти в Україні та світі для розв'язання дослідницьких і професійних завдань.

РН 3. Планувати, організовувати і провадити наукові дослідження у сфері освіти та педагогіки з використанням інноваційних технологій, генерувати нові ідеї, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших науковців, презентувати результати дослідження, обстоювати власну наукову позицію.

РН 4. Застосовувати загально-наукові та конкретно-наукові принципи, поняття і категорії для обґрунтування методологічних засад, визначення концепції наукового дослідження.

РН 5. Критично оцінювати існуючі системи освіти та освітні системи, представлені в історико-педагогічній практиці; застосовувати перевірені часом наукові положення представників світової та української педагогічної думки у наукових дослідженнях і викладацькій діяльності.

РН 6. Здійснювати професійну науково-педагогічну діяльність у вищій школі, у наукових структурах/зкладах, формулювати зміст, цілі навчання, обирати способи їх досягнення, форми контролю, оцінювання; продукувати нові педагогічні ідеї у професійній діяльності, розробляти проєкти та застосовувати інноваційні технології та кращі освітні практики.

РН 7. Аналізувати змістове забезпечення освітнього процесу в ЗВО, визначати шляхи його модернізації; розробляти та вдосконалювати освітні програми, програми, силабуси навчальних дисциплін і методичні матеріали до них.

РН 8. Здійснювати пошук наукової інформації, використовуючи різноманітні ресурси (журнали, монографії, онлайн ресурси, архівні матеріали тощо).

РН 9. Спрямовуватися на саморозвиток і самовдосконалення, емпатію, етичність, ціннісні орієнтації щодо поваги до різноманітності та мультикультурності.

РН 10. Дотримуватися принципів академічної доброчесності у науковій та професійній діяльності.

РН 11. Вести діалог і полілог на засадах професійної етики наукового співтовариства; застосовувати педагогічну термінологію у науковому дискурсі. Обирати ефективний інструментарій презентації результатів власної професійної діяльності, створювати власний професійний імідж.

РН 12. Визначати тенденції та закономірності розвитку освіти у різних країнах світу; виявляти умови ефективності педагогічної діяльності і враховувати їх під час викладацької діяльності та здійснення наукового дослідження.

Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	Разом	у тому числі				
		л	пр	лаб.	інд.	срс
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Історія освіти та педагогічної науки						
Тема 1. Історія класичної педагогіки та освіти. Філософсько-теологічна парадигма педагогіки	14	2	2	-	-	10
Тема 2. Реформаторська педагогіка на межі XIX – XX століть	14	2	2	-	-	10
Тема 3. Новітня історія педагогіки (XX – початок XXI століття)	18	4	2	-	-	12
Разом за змістовим модулем 1	46	8	6	-	-	32
Змістовий модуль 2. Теорія освіти та педагогічної науки						
Тема 4. Актуальні проблеми загальної педагогіки	12	2	2	-	-	8
Тема 5. Теоретико-методологічні засади сучасної дидактики	16	2	4	-	-	10
Тема 6. Теорія виховання: методологічні і концептуальні основи	16	2	4	-	-	10
Разом за змістовим модулем 2	44	6	10	-	-	28
Усього годин	90	14	16	-	-	60

Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Історія освіти та педагогічної науки

Тема 1. Історія класичної педагогіки та освіти. Філософсько-теологічна парадигма педагогіки

Характеристика історії педагогіки як науки, її предмет та загальнокультурне значення. Становлення історії педагогіки як науки та етапи її розвитку.

Загальні риси розвитку освіти у стародавніх цивілізаціях. Освіта у Стародавній Греції та Стародавньому Римі. Спартанська і афінська системи виховання. Зародження християнської традиції в освіті. Освіта у середньовічному суспільстві. Церковні школи. Схоластика. Лицарство та лицарське виховання. Європейські університети епохи середньовіччя: Болонський, Паризький, Саламанкський та інші.

Освіта в епоху Ренесансу, Гуманізму та Реформації. Народні школи. Світське виховання. Видатні педагоги-гуманісти В. де Фельтре, Ф. Рабле, М. Монтень, Л. Вівес та їх ідеї. Розвиток педагогічної думки у XVII – XVIII ст. Значення ідей Ф. Бекона. В. Ратке (Ратихій) в історії дидактики. Постать Я. Коменського. Коменіана. Педагогічні погляди Д. Локка. Педагогічне вчення Ж. Руссо. Освіта в епоху Просвітництва. Постать Г. Песталоцці та його педагогічна теорія. Педагогічний досвід німецьких філантропів (Й. Базедов, Х. Зальцман та ін.). Видатний український просвітителі Г. Сковорода.

Освіта та педагогічна думка в Наддніпрянській Україні у XIX ст. Педагогічна думка на західноукраїнських землях у XIX ст. Педагогічні ідеї О. Духновича. Антрополого-гуманістична педагогічна концепція К. Ушинського. Педагогічний рух у європейських країнах у XIX ст. Учительські семінарії. Європейські університети у XIX ст. Німецька педагогічна думка XIX ст. (Й. Герbart, А. Дістервег та ін.).

Тема 2. Реформаторська педагогіка на межі XIX – XX століть

Зарубіжна педагогічна думка на межі XIX – XX ст. Основні напрями реформаторської педагогіки. Педагогічні ідеї “нового виховання” (Е. Демолєн, Р. Кузіне, О. Декролі, А. Фер’єр та ін.). Упровадження “нових шкіл” у державах Європи та Америки (Г. Літц, С. Редді, Е. Демолєн, П. Гехейєб, Г. Вінекен, Г. Тоблер, О. Глекель, Ф. Хінер та ін.). Міжнародна Ліга нового виховання у 1920-х роках.

Педагогічні ідеї “вільного виховання” (Г. Шаррельман, М. Монтесорі та ін.). Вальдорфська педагогіка (Р. Штайнер). Експериментальна педагогіка (В. Лай, Е. Мейман, Е. Клапаред, А. Біне, Е. Торндайк, Р. Раск та ін.). Педологія (С. Холл, У. Кіппатрик та ін.). Прагматична педагогіка (Д. Дьюї, Е. Паркхерст, Г. Рагг та ін.). Педагогічні ідеї “громадянського виховання” та “трудової школи” (Г. Кершенштейнер, Р. Зейдель та ін.).

Європейська соціальна педагогіка як модерний реформаторський рух. Історичні лінії німецької соціальної педагогіки (П. Наторп, П. Бергеман, О. Вільман, Й. Трюпер та ін.).

Тема 3. Новітня історія педагогіки (XX – початок XXI століття)

Освітні реформи у європейських країнах у першій половині XX ст. Освітнє законодавство у європейських державах у першій половині XX ст. Основні педагогічні течії: педагогіка неотомізму (Ж. Маритен, Ф. Ферстер та ін.); екзистенціалістська педагогіка (Ж. Сартр, Е. Шартє та ін.); філософія освіти (В. Дільтей, Т. Літт, Е. Шпрангер та ін.); соціологічна педагогіка (Е. Дюркгейм, К. Маннгейм та ін.); соціальна педагогіка (А. Фішер, Г. Ноль, К. Вількер та ін.).

Педагогічна думка у період визвольних змагань українського народу. Феномен соціального виховання в Україні у 1920-х роках. Видатні вчені – представники педологічної науки. Педагогічна спадщина А. Макаренка та макаренкознавство. Освіта в Україні в 1960 – 1980-х роках. Процеси демократизації в Україні та їх вплив на освіту. Сухомліністика. Провідні тенденції розвитку освіти та педагогічної науки у незалежній Україні.

Освітні реформи у європейських та північноамериканських державах у другій половині XX – на початку XXI ст. Основні тенденції розвитку педагогічної науки у другій половині XX – на початку XXI ст. Філософія освіти та освітологія. Екзистенціально-діалогічна традиція. Педагогічна атропологія. Європейська “критична педагогіка”. Латиноамериканська “педагогіка визволення”. Постмодерністська педагогіка.

Змістовий модуль 2. Теорія освіти та педагогічної науки

Тема 4. Актуальні проблеми загальної педагогіки

Основні джерела розвитку педагогічної науки. Джерелознавство як складова педагогічних досліджень. Система педагогічних наук. Основні категорії педагогіки. Методологічні підходи в педагогіці: особистісний, діяльнісний, антропологічний, культурологічний, етнопедагогічний, компетентнісний, полісуб’єктний та інші. Педагогічні парадигми.

Феномен освіти в історико-педагогічному дискурсі. Феномен освіти у різних педагогічних парадигмах (філософська-теологічна, соціалізаційна, інформаційна). Філософія освіти та педагогіка і їхня роль у соціально-культурних контекстах. Соціокультурні детермінанти розвитку сучасної освіти.

Тема 5. Теоретико-методологічні засади сучасної дидактики

Основні категорії дидактики. Закони і закономірності навчання. Провідні принципи навчання. Теорії про формування змісту освіти. Основні компоненти змісту освіти. Методи навчання. Форми навчання. Компетентнісний підхід в освіті. Праксеологічний підхід в освіті. Аксіологічний підхід в освіті.

Освітні технології. Класифікація освітніх технологій. Технологія проблемного навчання. Технологія програмованого навчання. Дистанційна технологія навчання. Цифрова дидактика. Поняття про педагогічну інноватику та педагогічні інновації.

Тема 6. Теорія виховання: методологічні і концептуальні основи

Основні проблеми теорії виховання. Виховання як педагогічна категорія. Виховання як антропологічний феномен. Виховання як суспільно-історичне явище. Виховання як механізм інтеграції людини до культури, цивілізації.

Мета і зміст виховання. Мета виховання в класичній педагогіці. Мета виховання в новітніх педагогічних концепціях. Зміст виховання в класичних педагогічних вченнях. Зміст виховання в новітніх педагогічних концепціях. Закономірності виховання. Провідні принципи виховання. Загальні методи виховання. Форми організації виховного процесу. Засоби виховання.

Педагогічна аксіологія як науковий напрям. Виховні цінності: термінальні, інструментальні. Виховні цінності: загальнолюдські, цивілізаційні, національні, соціальні, релігійні. Особистісно-орієнтоване виховання: цілі і детермінанти. Традиції і новації виховання у сучасній педагогічній практиці.

Форми та методи контролю навчальних досягнень

Поточний контроль: усне і письмове опитування; індивідуальні завдання; доповіді; презентації виконаних завдань.

Підсумковий контроль: екзамен.

Розподіл балів за темами:

	Поточне оцінювання та самостійна робота						Творча робота	Екзамен	Сума
	Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2					
Тема	T1	T2	T3	T4	T5	T6			
Бали	10	10	12	8	15	15	5	25	100

Критерії оцінювання результатів навчання:

а) робота на практичному занятті

Усна відповідь на практичному занятті, доповідь до 3 балів

Активність (доповнення, запитання) 1 – 2 бали

Творча робота до 5 балів

б) самостійна робота до 5 балів

Робота на практичному занятті оцінюється за такими критеріями: 3 бали – аспірант у повному обсязі опрацював програмовий матеріал, має глибокі та міцні знання, упевнено оперує набутими знаннями, робить аргументовані висновки; 2 бали – аспірант може відтворити основні положення навчального матеріалу, його відповідь неповна; 1 бал – відповідь неповна, містить неточності, аспірант має лише приблизне уявлення про питання, що розглядається на занятті.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи (проекту), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
83 – 89	B	добре	
75 – 82	C		
68 – 74	D	задовільно	
60 – 67	E		
35 – 59	Fx	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Освіта та педагогічна думка в Наддніпрянській Україні у XIX ст.	2
2	Зарубіжна педагогічна думка на межі XIX – XX ст. Основні напрями реформаторської педагогіки	2
3	Основні тенденції розвитку педагогічної науки у другій половині XX – на початку XXI ст.	2
4	Методологічні підходи в педагогіці	2
5	Освітні технології. Класифікація освітніх технологій	4
6	Мета і зміст виховання	4
	Разом	16

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

№	Назва теми	Кількість годин
1	Загальні риси розвитку освіти у стародавніх цивілізаціях. Освіта у Стародавній Греції та Стародавньому Римі. Спартанська і афінська системи виховання. Зародження християнської традиції в освіті. Освіта у середньовічному суспільстві. Церковні школи. Схоластика. Лицарство та лицарське виховання. Педагогічний досвід німецьких філантропів (Й. Базедов, Х. Зальцман та ін.). Видатний український просвітител Г. Сковорода.	10

2	Педагогічні ідеї “вільного виховання” (Г. Шаррельман, М. Монтессорі та ін.). Вальдорфська педагогіка (Р. Штайнер). Педологія (С. Холл, У. Кілпатрик та ін.). Прагматична педагогіка (Д. Дьюї, Е. Паркхерст, Г. Рагг та ін.).	10
3	Педагогічна думка у період визвольних змагань українського народу. Феномен соціального виховання в Україні у 1920-х роках. Видатні вчені – представники педологічної науки. Педагогічна спадщина А. Макаренка та макаренкознавство. Освіта в Україні в 1960 – 1980-х роках. Процеси демократизації в Україні та їх вплив на освіту. Сухомліністика. Провідні тенденції розвитку освіти та педагогічної науки у незалежній Україні.	12
4	Феномен освіти в історико-педагогічному дискурсі. Феномен освіти у різних педагогічних парадигмах (філософська-теологічна, соціалізаційна, інформаційна). Філософія освіти та педагогіка і їхня роль у соціально-культурних контекстах. Соціокультурні детермінанти розвитку сучасної освіти.	8
5	Основні категорії дидактики. Закони і закономірності навчання. Провідні принципи навчання. Теорії про формування змісту освіти. Основні компоненти змісту освіти. Методи навчання. Форми навчання.	10
6	Основні проблеми теорії виховання. Виховання як педагогічна категорія. Виховання як антропологічний феномен. Виховання як суспільно-історичне явище. Виховання як механізм інтеграції людини до культури, цивілізації.	10
	Разом	60

Методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни.
2. Перелік рекомендованої літератури з курсу.
3. Методичні матеріали до практичних занять.
4. Мультимедійні презентації та інші матеріали до лекційних занять.

Матеріально-технічне забезпечення

Для організації освітнього процесу використовується комп'ютерна техніка, мультимедійні проєктори та методичні матеріали.

Рекомендовані інформаційні джерела

Основна література

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки. Дрогобич: Коло, 2006. 326 с.
2. Загальна педагогіка: лекції / авт.-упоряд. Е. І. Федорчук, В. В. Федорчук. Кам'янець-Подільський: Вид. ПП Зволейко, 2007. 284 с.
3. Загальна педагогіка та історія педагогіки: підручник. Київ: Слово, 2014. 348 с.
4. Задорожна-Княгницька Л. В. Загальні основи педагогіки: навч. посібник. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 192 с.
5. Задорожна-Княгницька Л. В. Історія педагогіки: навч. посібник. Херсон: Олді-Плюс, 2020. 364 с.
6. Зайченко І. В. Історія педагогіки: навч. посіб.: у 2 кн. Київ: Слово, 2010..
7. Зайченко І. В. Педагогіка: підручник. Київ: Ліра-К, 2016. 608 с.
8. Історія педагогіки: навч. посіб.: у 2 ч. Умань: Сочінський М. М. вид., 2020.
9. Любар О. О. Історія української школи і педагогіки: навч. посібник. Київ: Знання, 2006. 477 с.
10. Марушкевич А. А., Спіцин Є. С. Педагогіка: підручник. Київ: Київський університет, 2019. 383 с.
11. Москаленко А. М. Історія вітчизняної педагогіки: навч. посібник. Київ: ВПЦ «Київський університет», 2015. 303 с.
12. Педагогіка: навч. посіб. / уклад. І. В. Ковальчук. Чернівці: Рута, 2018. 427 с.
13. Педагогіка / за ред. І. Ф. Прокопенка. Харків: Фоліо, 2015. 572 с.
14. Проніков О. К. Історія педагогіки: курс лекцій. Київ: Слово, 2015. 434 с.
15. Сбруєва А. А. Історія педагогіки у схемах, картах, діаграмах: навч. посіб. Суми: Мрія, 2015. 248 с.
16. Супрун М. О. Педагогіка: підручник для духовних і світських закладів освіти. Київ: КДА, 2018. 400 с.
17. Фіцула М. М. Педагогіка: навч. посібник. Київ: Академія, 2005. 560 с.

Допоміжна література

1. Антологія текстів з реформування освіти в Україні: програми, концепції, проекти (1991-2017): хрестоматія / упоряд. О. В. Сухомлинська та ін. Київ; Вінниця: Твори, 2019. 527 с.
2. Бех І. Д. Особистість у саяві духовності. Чернівці: Букрек, 2021. 243 с.
3. Бойко А. М. Виховання людини: нове і вічне: методолого-теоретичний і практичний коментар, статті, виступи, рецензії. Полтава: Техсервіс, 2006. 568 с.
4. Бондар В. І. Дидактика: підручник. Київ: Либідь, 2005. 264 с.

5. Волкова Н. П. Історія українського шкільництва та педагогіки: навч. посібник. Дніпропетровськ: РВВ ДНУ, 2003. 60 с.
6. Волошин А. І. Коротка історія педагогіки для учительських семінарій. Ужгород, 1931. 86 с.
7. Ганаба С. О. Філософія дидактики: контексти, стратегії, практики: монографія. Київ: Університетська книга, 2014. 334 с.
8. Грицай Ю. О. Теорія навчання (дидактика): навч. посібник. Миколаїв: Іліон, 2007. 216 с.
9. Сіданіч І. Л., Кислашко О. П. Духовно-моральне виховання дітей в історії педагогіки та вітчизняної школи: монографія. Київ: Дорадо-Друк, 2012. 495 с.
10. Завгородня Т. К. Проблеми педагогіки: історія, сучасність, перспективи. Івано-Франківськ: б.в., 2008. 428 с.
11. Зайченко Н. І. Теоретичні основи духовного виховання в іспанській педагогіці на зламі століть XIX і XX: монографія. Київ: ФОП О.В. Ямчинський, 2021. 208 с.
12. Історія зарубіжної педагогіки: тексти для вивчення курсу; уклад. Н. І. Белкіна та ін. Ніжин: Вид. НДПУ ім. М. Гоголя, 2004. 287 с.
13. Історія педагогіки: лекції та хрестоматія / авт.-упоряд. Е. І. Федорчук, В. В. Федорчук. Кам'янець-Подільський: Вид. ПП Зволейко, 2007. 320 с.
14. Історія української школи і педагогіки: хрестоматія / уклад. О. О. Любар. Київ: Знання, 2005. 767 с.
15. Малихін А. О. Історія педагогіки в схемах, таблицях, ілюстраціях: посібник. Харків: ПромАрт, 2019. 347 с.
16. Маловідомі першоджерела української педагогіки (друга половина XIX - XX ст.): хрестоматія / упоряд. Л. Д. Березівська. Київ: Науковий світ, 2003. 418 с.
17. Медвідь Л. А. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні: навч. посібник. Київ: Вікар, 2003. 335 с.
18. Окса М. М. Історія педагогіки України: навч.-метод. посібник. Мелітополь: 2001. 36 с.
19. Растригіна А., Іваненко Н. Педагогіка свободи в парадигмальному просторі сучасної освіти і виховання. Дніпро: Середня Т. К. вид, 2021. 497 с.
20. Синявська О. О. Історія освіти і науки в Україні: навч. посібник. Одеса: ОНУ, 2022.
21. Скільський Д. Історія зарубіжної педагогіки: посібник. Київ: Смолоскип, 2011. 376 с.

22. Сірополко С. Історія освіти в Україні; ред. Ю. Вільчинський, Л. Масенко. Київ: Наукова думка, 2001. 912 с.
23. Сухомлинська О. В. Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. Київ: АПН, 2003. 67 с.
24. Терентьева Н. О. Розвиток університетської освіти в Україні: історія, сучасність, тенденції: монографії. Київ: Інтерсервіс, 2015. 427 с.
25. Удод О. Українська історична дидактика: академічний дискурс: монографія. Київ: Ін-т історії України НАН України, 2016. 213 с.
26. Українська педагогіка в персоналіях: у 2 кн.: навч. посіб. / ред. О. В. Сухомлинська. Київ: Либідь, 2005.
27. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори. У двох томах. Київ: Рад. школа, 1983.
28. Федчишин Н. О. Гербартіанська педагогіка в німецькомовних країнах: теорія і практика: монографія. Ч. 1. Тернопіль, 2015. 625 с.
29. Філософія освіти: навч. посіб. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2018. 341 с.
30. Цибулько О. С. Історико-педагогічні ідеї виховання духовності особистості в Україні у II половині XX – на початку XXI століття. Харків: Панов А. М., 2020. 323 с.
31. Чопик Ю., Стражнікова І. Зарубіжна реформаторська педагогіка в оцінках українських науковців другої половини XX – початку XXI століття. Івано-Франківськ: НАІР, 2017. 263 с.
32. Юркевич П. Д. Читання про виховання; пер. Ліліана Кудрик. Львів: Апріорі, 2021. 219 с.
33. Янченко Т. В. Педологія в Україні та зарубіжжі: теорія і практика: монографія. Чернігів: Десна Поліграф, 2016. 447 с.

Інформаційні ресурси в Інтернеті

1. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/>.
2. Закон України «Про вищу освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>
3. <http://www.mon.gov.ua/> – сайт Міністерства освіти та науки України.
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> – Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського.
5. <https://nlu.org.ua/> – Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого.